

22. Федулова Л. І. Технологічне прогнозування в системі інноваційної економіки / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. — 2005. — № 3. — С. 20 — 31.
23. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник / -К.: Вид-во «Либідь», 2006. — 480 с.
24. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку // Економіка України. — № 11—12. — 2002. — С. 48 — 55; 61—67.
25. Чухно А. Зміна характеру та структури зайнятості в умовах пост-індустріального суспільства // Економічний часопис-XXI. — 2003. — № 1. — С. 35 — 39.
26. Черевко Г. В. Інтелектуальна власність: Навч. посіб. — К.: Знання, 2008. — 412 с.
27. Edvinsson L. Malone M. S. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. New York, Harper Business, 1997, p.5.
28. Ikujiro Nonaka and Hiroyuki Itami. Mobilizing Invisible Assets. Harvard University Press. 1987. (оригінал на японському мові був виданий в 1980 р.)
29. Leszek M. Pacholski, Magdalena K. Wyrwicka. Designing organizations for the international environment / Streszenia referatow III Miedzynarodowoy konferencji naukowej «Zaradzanie miedzynarode w swiatowej transformacji spolecno-gospodarskei». Cracow University of Economics. — Krakow, 2007.
30. Patrick H. Sullivan (2000); Value-driven Intellectual Capital; How to convert Intangible Corporate Assets into Market Value. Wiley, Page 238—244.

УДК 658.330

В. А. Соколенко, канд. екон.х наук, професор,
 О. В. Корецька, старший викладач,
 кафедра менеджменту,
 Національний технічний університет
 «Харківський політехнічний інститут»

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ, ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто основні етапи управління ризиком та запропоновано ефективну систему управління ризиками з урахуванням специфіки підприємств харчової промисловості, яка дозволить підвищити їх конкурентоспроможність.

В статье рассмотрены основные этапы управления риском и предложена эффективная система управления рисками с учетом

специфики підприємств харчової промисловості, яка дозволить підвищити їх конкурентоспроможність.

The article discussed the basic steps of risk management and effective risk management system is proposed, including specificity of the food industry companies, which will improve their competitiveness. Ключові слова: ризик, економічні ризики, конкурентоспроможність підприємства, управління, система управління, оцінка, управління ризиком.

Ключевые слова: риск, экономические риски, конкурентоспособность предприятия, управления, система управления, оценка, управление риском.

Keywords: risk, economic risks, competitiveness of enterprise, management, control system, estimation, risk management.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки для більшості підприємств стає актуальною проблема забезпечення конкурентоспроможності. Для ринкової економіки характерними є зміни економічної ситуації, посилення чи послаблення конкурентної боротьби, спади ділової активності та низка інших факторів невизначеності. В цих умовах без урахування чинників економічних ризиків при управлінні конкурентоспроможністю підприємства неможливо. Конкурентоспроможність підприємств залежить від того, як точно зможуть передбачити і врахувати появу ризиків, що ведуть до втрат. При цьому завдання підприємства полягає не в уникненні ризику, а в передбаченні, оцінці і зведенні його негативних наслідків до мінімального рівня.

Аналіз останніх публікацій. Значний внесок у дослідження проблем конкурентної боротьби, конкурентних переваг, конкурентоспроможності й управління нею внесли такі вітчизняні і закордонні науковці, як Г. Л. Азоев, Л. В. Балабанова, В. О. Василенко, І. З. Должанський, Л. Є. Довгань, О. І. Драган, Т. О. Загорна, Ю. Б. Іванов, М. П. Коржинський, Ф. Котлер, М. Й. Малік, В. Ф. Оберемчук, Л. І. Піддубна, Б. Й. Пасхавера, М. Портер, П. Т. Саблук, Г. М. Скудар, Т. І. Ткаченко, В. М. Трегобчука, Р. А. Фатхутдінов, Л. С. Шевченко, А. Юданов та ін. Вивченню проблем управління ризиком присвячені праці багатьох зарубіжних учених, таких як І.Т. Балабанов, Т. І. Бачкаї, В.П. Буянов, Г. Б. Клейнер, М. Пітерс, Л.М. Тепман, Е.А. Уткін, У. Шарп та інші, а також вітчизняних науковців — В. В. Вітлінського, В. М. Гранатурова, М. П. Денисенка, С. М. Ілляшенка, О. Є. Кузьміна, Г. В. Лавінського, С. І. Наконечно, О. С. Олексюка, О. Л. Устенко, О.І. Ястремського та ін.

Водночас існуюча сьогодні наукова література з питань підвищення рівня конкурентоспроможності і управління економічним ризиком не дає достатньо повного уявлення про сутність і природу ризику, методи оцінки і врахування ризику, механізму його впливу на конкурентоспроможність, до сьогоднішнього часу не вирішена проблема формування комплексного підходу до системи управління економічним ризиком на підприємстві.

Тому, проаналізувавши існуючі наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо аналізу, оцінки та управління економічними ризиками, механізму його впливу на конкурентоспроможність підприємств, виникає потреба створити систему управління економічними ризиками підприємства, як один із факторів підвищення його конкурентоспроможності.

Теоретична та практична важливість поставлених питань обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження. Мета статті полягає в розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій спрямованих на створення ефективної системи управління економічними ризиками для підвищення конкурентоспроможності підприємства, з урахуванням специфіки харчової промисловості.

Виклад результатів дослідження. Харчова промисловість значною мірою визначає розвиток всієї української економіки, вона виробляє майже п'яту частину загального обсягу промислового обсягу виробництва країни. Промислове виробництво харчових продуктів здійснюють понад 22 тисячі підприємств, на яких працюють більше мільйона чоловік. У загальному обсязі реалізованої промислової продукції України у 2010 році доля харчової промисловості становить 19,3 %. Харчова промисловість займає одне з перших місць за обсягом іноземних інвестицій у промисловість України.

Внаслідок значних внутрішніх та іноземних інвестицій в українські підприємства, а також упровадження міжнародного досвіду, у галузі відбуваються позитивні зміни. Зокрема, впровадження нових технологій виробництва, енерго- та ресурсощадних технологій із залученням вторинних ресурсів сировини та енергії, зберігання та транспортування харчової продукції.

Одним із основних завдань підприємств харчової промисловості є підвищення їх конкурентоспроможності, для підвищення добробуту населення і збереження продовольчої безпеки України.

Усвідомлення необхідності управління економічними ризиками на українських підприємствах знаходиться на недостатньому рівні. Це пов'язано з недостатніми теоретичними і практичними

знаннями основ управління ризиками, перенесенням зарубіжного досвіду управління ризиком без урахування особливостей економіки України, не розуміння керівництвом необхідності створення системи управління ризиком, як одного із факторів підвищення конкурентоспроможності.

При створенні системи управління економічним ризиком підприємства необхідно враховувати специфіку діяльності і особливості функціонування кожного підприємства. У роботі запропонована система управління економічним ризиком (рис. 1), яка визначає послідовність етапів управління та дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємства.

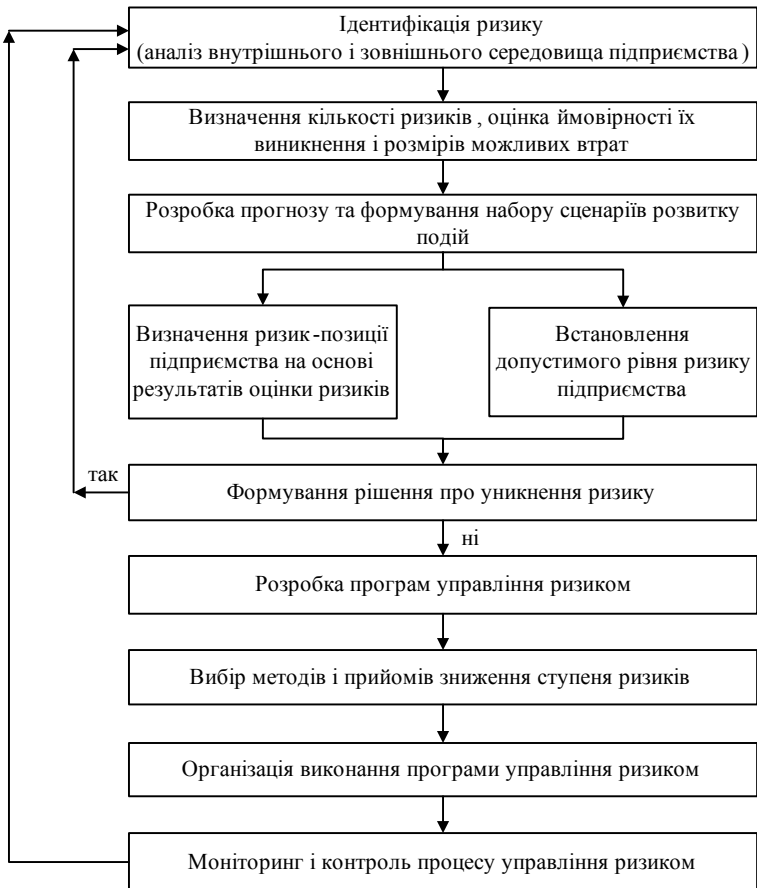

Рис. 1. Система управління економічними ризиками підприємства

Ефективність функціонування системи управління економічним ризиком підприємства зумовлена її структурованістю, визначенням чіткої послідовності виконання етапів реалізації цієї системи та кваліфікованістю персоналу, що обґрунтовує та здійснює процес управління.

На першому етапі управління економічними ризиками необхідно провести ідентифікацію ризиків на основі аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з метою одержання інформації, яка необхідна для виявлення можливих ситуацій ризику і викликаних ними видів економічного ризику. Ідентифікація ризиків є одним з найбільш працемістких та найменш формалізованих етапів системи управління ризиком, тому що налічується безліч систем класифікації ризиків і всередині цих систем класифікації кілька сотень видів ризиків [1; 4; 7; 8; 11].

На другому етапі на основі аналізу отриманої інформації визначають кількість і конкретизують види економічного ризику, які можуть виникнути у процесі діяльності підприємства. Основні види економічного ризику, які притаманні підприємствам харчової промисловості України наведено на рис. 2. За допомогою використання експертного методу проводять оцінку ймовірності виникнення ризику та розмірів можливих втрат від них. До можливих втрат від ризиків відносять фактичні збитки підприємства, витрати на зниження цих збитків, або витрати по відшкодуванню таких збитків.

На третьому етапі на основі наявної інформації про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, ймовірність, розміри та види економічних ризиків розробляють набір сценаріїв розвитку подій.

Четвертий і п'ятий етапи відбуваються одночасно. На четвертому етапі визначають ризик-позицію підприємства відносно інших підприємств-конкурентів. На п'ятому етапі керівництво встановлює допустимий рівень ризику підприємства шляхом зіставлення очікуваного прибутку і величини ризику. Важливо встановити, як вплине на результати діяльності підприємства, та як наслідок, на його конкурентоспроможність, конкретний вид економічного ризику і які будуть його наслідки.

На шостому етапі приймається рішення про уникнення або прийняття ризику. Уникнення ризику це відмова від реалізації заходу пов'язаного з ризиком. Таке рішення приймається у випадку великих можливих витрат при зменшенні ризику чи його передачі, або коли рівень можливих втрат значно перевищує можливий прибуток. Також на прийняття рішення про уникнення ризику впливає психологічне сприйняття ризику людиною, що приймає рішення. Якщо на підприємстві керівник консерватив-

ного типу, не схильний до інновацій і ризику, то ймовірно буде ухвалено рішення про уникнення ризику. При прийнятті позитивного рішення про уникнення ризику, треба повернутися на перший етап системи управління економічними ризиками підприємства. При прийнятті негативного рішення треба переходити до наступного етапу.

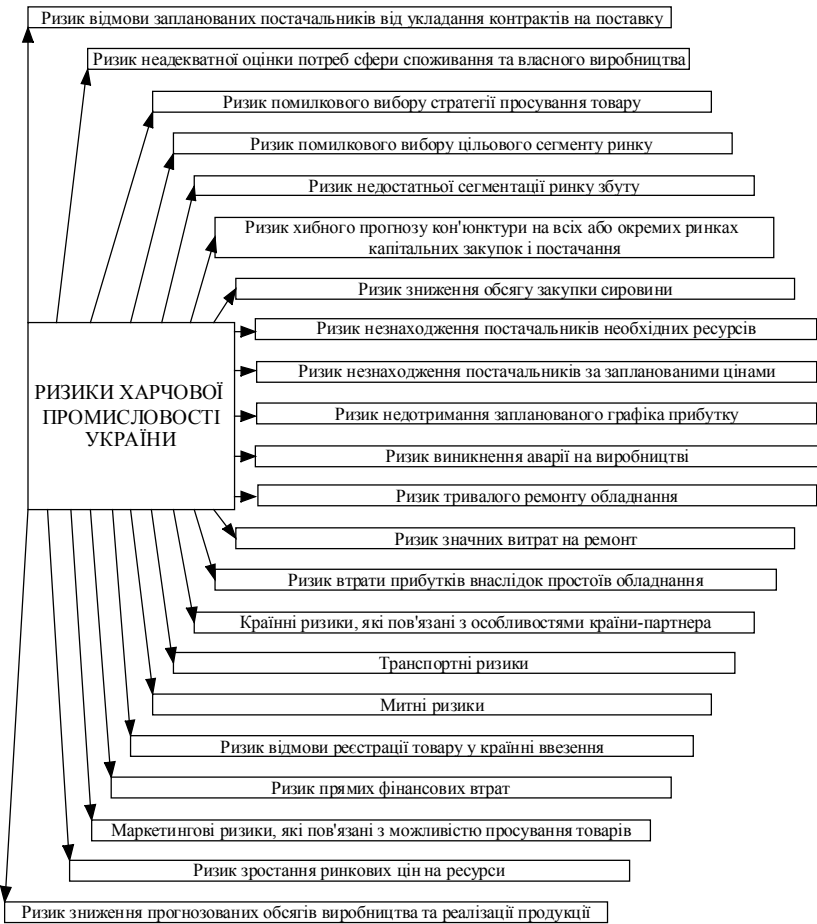

Рис. 2. Ризики підприємств харчової промисловості України

На цьому етапі розробляють програми управління ризиком для кожного виду економічного ризику підприємства окремо.

На восьмому етапі визначають методи і прийоми зниження ступеню ризику. Вибір методів управління ризиками визначається загальною стратегією підприємства щодо ризиків, що, у свою чергу, залежить від сумарного розміру можливих збитків, з одного боку, і фінансових можливостей підприємства, з іншого. Рішення про використання того чи іншого методу або прийому приймається на основі критерію ефективності, тобто він повинен бути дешевим і більш прибутковим аніж інші методи і прийоми.

На дев'ятому етапі відбувається організація виконання програм управління ризиком, тобто визначають заходи, обсяги та джерела фінансування робіт пов'язаних зі зниженням величини і ступеню ризиків, визначають конкретних виконавців робіт, терміни виконання та ін.

На десятому етапі виконується моніторинг процесу управління економічними ризиками підприємства та контроль за виконанням програм, аналіз і оцінювання ефективності обраної програми.

Для впровадження системи управління економічними ризиками необхідно створити відповідні органи управління на підприємстві. Як приклад, таким органом управління може бути фінансовий відділ чи відділ ризик-менеджменту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Впровадження запропонованої системи управління економічними ризиками на підприємствах харчової промисловості дозволить приймати керівництву ефективні рішення щодо управління ризиком і знизити витрати та можливі збитки підприємств від ризику. Таким чином буде забезпечений високий рівень конкурентоспроможності підприємства, що дозволяє зайняти йому гідне місце на конкурентному ринку.

Література

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента / И. Т. Балабанов. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 528 с.
2. Бурдина А. А. Влияние рисков на конкурентоспособность предприятия / А. А. Бурдина // Экономический анализ: теория и практика. — М.: Финансы и кредит. — 2006. — №2(59). — С. 7—20.
3. Вербицька Г. Л. Управління економічним ризиком / Г. Л. Вербицька // Фінанси України. — К.: Наука и образование. — 2004. — №4. — С. 34—41.
4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. — Монографія. — К.: КНЕУ, 2004. — 480 с.

5. *Воронкова А. Э.* Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова / Восточноукр. нац. ун-т. — Луганск, 2000. — 315 с.

6. *Грабчук О. М.* Системний підхід до теоретичного і емпіричного дослідження ризику / О. М. Грабчук / Економіка: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. — Дніпропетровськ: Наука и образование, 2005. — Вип. 200. — Т. 3. — С. 787—793.

7. *Донець Л. І.* Економічні ризики та методи їх вимірювання / Л. І. Донець. — Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 312 с.

8. *Дуброва О. С.* Особливості формування комплексної системи ризик-менеджменту на підприємствах олійно-жирової галузі / О. С. Дуброва / Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. — Харків: НТУ «ХПІ», 2003. — №22. — Т. 2. — 262 с. — С. 89—93.

9. *Иванов Ю. Б.* Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия / Колл. авторов. — Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2004. — 256 с.

10. *Супряга І. Ю.* Використання методів зниження ризиків на підприємствах харчової промисловості // Вісник НТУ «ХПІ». — Збірник наук. праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. — Харків: НТУ «ХПІ», 2006. — № 41 (2). — 234 с. — С. 88—94.

11. *Устенко О. Л.* Предпринимательские риски: основы, теории, методология оценки и управление / Устенко О. Л. — К.: Всеуито, 1996. — 146 с.

УДК:005:331.522.4(477)

В. В. Стадник, д-р екон. наук,
професор кафедри менеджменту,
Л. О. Гризовська, аспірант,
Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ У ЗРОСТАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено можливості концепцій партисипативного і цілеорієнтованого управління у забезпеченні зростання інтелектуального капіталу вітчизняних підприємств.

Investigated the possibility of participatory concepts and tsileoriyentovanoho management in ensuring the growth of intellectual capital of domestic enterprises.